

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความจำเป็นของโครงการ

ปัจจุบันในการศึกษาชั้นสูงนั้น การใฝ่หาความรู้เพิ่มเติมโดยการศึกษาด้วยตนเองนอกชั้นเรียน นับว่าเป็นความจำเป็นอย่างยิ่ง อุปกรณ์การศึกษาด้วยตนเอง ได้แก่ การศึกษาจากหนังสือ การศึกษาจากภาพยนตร์ จากเทปบันทึกการสอน จากโสตทัศนูปกรณ์ประเภทต่าง ๆ ตลอดจนการศึกษาจากการสัมมนากลุ่มย่อย แต่ที่สำคัญและสามารถกระจายความรู้ได้รวดเร็วและกว้างขวางที่สุด คือ หนังสือ¹

มหาวิทยาลัยเป็นแหล่งผลิตบัณฑิตเพื่อออกไปพัฒนาประเทศ เป็นแหล่งรวบรวมความรู้ ความคิด ส่งเสริมให้อาจารย์และนักศึกษามีการวิจัย และจัดให้มีการสัมมนาทางวิชาการเพื่อวิเคราะห์แก้ปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ของสังคม ดังนั้นมหาวิทยาลัยจึงควรมีวัตถุประสงค์ที่สอดคล้องกับนโยบายข้างต้น โดยจัดแหล่งสะสมเอกสารและอุปกรณ์การศึกษาต่าง ๆ โดยการรวมบริการของห้องสมุด หน่วยงานเทคโนโลยีทางการศึกษา หน่วยงานผลิตเอกสารและศูนย์หนังสือ เพื่อจัดหาและบริการในด้านตำราเรียน วารสารและวัสดุการอ่านอื่น ๆ ตลอดจนมีการจัดหมู่หนังสือและอุปกรณ์การศึกษาต่างๆตามระบบสากล และเพื่อความสะดวกในการใช้จึงควรมีสถานที่อย่างพอเพียงและมีภูมิอากาศที่เหมาะสมในการเก็บรักษาหนังสือและอุปกรณ์การศึกษา ตลอดจนการให้บริการในด้าน การเรียน การสอนและการวิจัย

นอกจากนี้ศูนย์กลางดังกล่าวควรมีเจ้าหน้าที่ที่มีคุณวุฒิทางบรรณารักษ์ เจ้าหน้าที่ห้องสมุด และพนักงานธุรการอย่างเพียงพอ โดยมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับฝ่ายการสอน เพื่อประโยชน์ในด้านการจัดหาหนังสือ วัสดุ อุปกรณ์ที่ใช้ประกอบการสอนต่างๆ และร่วมมือกันในด้านเทคนิค

¹ Baskin Samuel, Higher Educations: Some Newer Development, (New-York, Mc-Graw Hill, Inc., 1971), p.53-73.

นิคและบริการ ตลอดจนส่งเสริมให้นิสิตนักศึกษา เกิดนิสัยรักการอ่าน¹

ศูนย์กลางการบริการทางวิชาการ ประกอบด้วยการรวมหน่วยบริการของห้องสมุด หน่วยงานเทคโนโลยีทางการศึกษา หน่วยผลิตเอกสารและศูนย์หนังสือ หน่วยบริการ เหล่านี้จะถูกจัดรวมเข้าเป็นสำนักวิทยบริการ องค์ประกอบต่าง ๆ ที่มีผลกระทบหรือเป็นผลต่อการบริการทางวิชาการของสำนักวิทยบริการ ก็คือ ตัวนักศึกษาเอง และอาจารย์ผู้สอน วิธีการสอนและปรัชญาทางการสอน ประสิทธิภาพของการบริการของสำนักวิทยบริการ ขึ้นอยู่กับการจัดระบบการขยายขอบข่ายของงานบริการต่าง ๆ ที่ควรมีการขยายตัวขึ้นเรื่อย ๆ เช่น ค่าแนะนำเกี่ยวกับการใช้ห้องสมุด ห้องต่าง ๆ ที่จัดไว้บริการแก่นักศึกษา เฉพาะกลุ่มที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งหมายถึงบริการสำหรับการศึกษาในชั้นปริญญาตรี ปริญญาโทและปริญญา เอก²

✓ สำนักวิทยบริการ โดยเฉพาะหน่วยงานบริการของห้องสมุดกลางของมหาวิทยาลัยควรมีระบบเป็นแบบศูนย์รวม (Centralization-System) กล่าวคือ ถ้าทุกคณะต่างก็มีห้องสมุดของตนเองอยู่แล้ว ก็ควรมีสลักษณะเป็นเพียงห้องอ่านหนังสือประจำคณะ และให้มีหนังสือและเอกสารเฉพาะเท่าที่จำเป็น หนังสือส่วนใหญ่ควรรวมอยู่ที่ห้องสมุดกลางมหาวิทยาลัย ทั้งนี้รวมทั้ง การสั่งซื้อ การทำบัตรรายการ และการบริการงานของห้องสมุดคณะควรจะรวมอยู่ในความดูแลของห้องสมุดกลาง นอกจากนี้การแต่งตั้งบรรณารักษ์ก็ควรได้รับความเห็นชอบ และอยู่ใต้บังคับบัญชาของผู้อำนวยการห้องสมุดกลาง

ห้องสมุดซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสำนักวิทยบริการ ถือเป็นหัวใจของมหาวิทยาลัย

¹ สุทธิลักษณ์ อัมพันวงศ์, "มาตรฐานห้องสมุดมหาวิทยาลัย" เอกสารบรรณารักษศาสตร์, เล่ม 8 (สิงหาคม) 2511, หน้า 18-19.

² Winner, Howard W., "American Library History: 1876-1976," Library Trends, Volume 25, (November , 1976, p. 361-363.

วิลลิสรี ทรียงกูร¹ กล่าวว่า "ห้องสมุดกลางมหาวิทยาลัย* ควรตั้งอยู่ที่บริเวณศูนย์กลางของเขตการศึกษา (academic area) โดยพิจารณาถึงระยะทางเดินของนิสิตนักศึกษาคณะต่าง ๆ ที่จะมาใช้ห้องสมุดกลางได้สะดวก ขนาดของเขตการศึกษาดังกล่าวจำกัดด้วยระยะเวลาที่ใช้ในการเดินทางในถนนประมาณ 6 นาที จากด้านหนึ่งไปยังอีกด้านหนึ่ง ทั้งนี้เนื่องด้วยเหตุผลประการหนึ่งที่ว่า ระบบการศึกษาในปัจจุบัน การเรียนการสอนมิได้มีขึ้นเพียงในอาคารใดอาคารหนึ่งเท่านั้น"

อย่างไรก็ตาม การกำหนดที่ตั้งของห้องสมุดกลางของมหาวิทยาลัยที่มีนักศึกษามากกว่าครึ่งหนึ่งของจำนวนนักศึกษาทั้งหมดพักอยู่ในมหาวิทยาลัย ควรคำนึงถึงระยะทางที่เหมาะสมที่นักศึกษาละเดินทางจากหอพักมาใช้ห้องสมุดกลางในเวลาว่างคืนหรือในวันหยุดด้วย

นอกจากนี้การจัดสภาพแวดล้อมภายในห้องสมุด ซึ่งรวมถึงตั้งแต่การจัดส่วนใช้สอย การจัดครุภัณฑ์ที่ใช้ในห้องสมุดทั้งหมด การให้แสงสว่างที่เหมาะสมกับลักษณะของแต่ละส่วนของห้องสมุดที่มีความต้องการไม่เหมือนกัน การจัดระบบเสียง การจัดระบบการสัญจรภายในห้องสมุดก็นับว่ามีความสำคัญอย่างยิ่ง โดยเฉพาะควรคำนึงถึงความสะดวกในการนำหนังสือออกจากชั้นหนังสือมานั่งอ่าน หรือการจัดเก็บหนังสือที่อ่านแล้วเข้าชั้น การออกแบบห้องสมุดควรจัดวางผังให้บริเวณที่นั่งอ่านและชั้นวางหนังสืออยู่ในชั้นเดียวกัน และควรจัดพื้นที่ดังกล่าวให้มีการเปลี่ยนแปลงระดับน้อยที่สุด².

นอกจากนี้การพิจารณาการกำหนดจำนวนที่นั่งอ่านสำหรับห้องสมุดมหาวิทยาลัยที่มีนักศึกษามากกว่าครึ่งของจำนวนนักศึกษาทั้งหมดพักอยู่ในมหาวิทยาลัย ย่อมมีขนาดแตกต่างไปจากห้องสมุดมหาวิทยาลัยที่มีนักศึกษาไปกลับ เพื่อให้ได้ที่นั่งอ่านมีจำนวนเพียงพอกับผู้ใช้

¹ วิลลิสรี ทรียงกูร, "ข้อคิดอันสืบเนื่องมาจากการออกแบบผังวิทยาเขต โครงการคำลาชา มหาวิทยาลัยมหิดล" วารสารสถาปัตยกรรม, ปีที่ 1, ฉบับที่ 4 (สิงหาคม) 2519, หน้า 47-49.

² American Library Association, The Library Environment, Aspect for Interior planning, Chicago, 1965.

ปัจจุบันมหาวิทยาลัยขอนแก่นมีนโยบายทางการศึกษา บังคับให้มีการเรียนในสาขาวิชา สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์เพิ่มขึ้นเป็น 12 หน่วยกิต แทนที่จะให้นักศึกษาเรียนแต่เฉพาะวิชา ในสาขาของตน ประกอบกับการที่นักศึกษาทุกคณะจะต้อง เรียนวิชาพื้นฐานทางวิทยาศาสตร์ก่อน ร่วมกัน จึงทำให้ระบบการเรียนการสอนมีได้มีขึ้นเพียงในคณะใดคณะหนึ่ง สาเหตุสำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ แผนพัฒนาทางการศึกษาของมหาวิทยาลัยขอนแก่น มีโครงการที่จะผลิตบัณฑิตในระดับปริญญาโทขึ้นในปีการศึกษา 2523 และมีโครงการที่จะส่งเสริมการค้นคว้าวิจัยเพื่อพัฒนา ความเจริญก้าวหน้าทางการศึกษา นอกจากนั้นตามแผนพัฒนาระยะยาวของมหาวิทยาลัยขอนแก่น ก็ได้ตั้งโครงการจะรับนักศึกษาเต็มที่ได้ถึง 15,000 คน ในระยะเวลา 20 ปี ทำให้เห็นได้ว่าแนวโน้มที่จะทำให้อัตราความต้องการการใช้ห้องสมุดกลางจะต้องสูงขึ้นมาก

จากการสำรวจมหาวิทยาลัยภูมิภาคในประเทศไทย ส่วนมากยังขาดบริการในด้านโสตทัศนศึกษา บริการเอกสารและตำราประกอบการเรียนการสอนที่ทันสมัยอยู่อีกมาก ซึ่งแตกต่างจากมหาวิทยาลัยในส่วนกลาง สาเหตุของความแตกต่างก็เนื่องมาจากในส่วนภูมิภาคยังขาดแหล่งส่งเสริมบริการทางด้านโสตทัศนศึกษา ศูนย์เอกสารและตำราประกอบการเรียนที่ทันสมัย ทั้งใน ภาครัฐบาลและเอกชน อันเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เป้าหมายของการผลิตบัณฑิตที่มีความรู้ความสามารถออกไปพัฒนาประเทศ มีคุณภาพต่ำกว่าบัณฑิตที่จบการศึกษาจากมหาวิทยาลัยในส่วนกลาง

มหาวิทยาลัยขอนแก่นจึงมีวัตถุประสงค์ที่จะจัดตั้งสำนักวิทยบริการขึ้น เพื่อเป็นศูนย์กลางของงานบริการทางการศึกษาภายในมหาวิทยาลัย โดยรวมบริการของห้องสมุด หน่วยงานเทคโนโลยีทางการศึกษา หน่วยงานผลิตเอกสารและศูนย์หนังสือ เพื่อจัดหาและให้บริการในด้านตำราเรียน วารสารและวัสดุการอ่านอื่น ๆ เพื่อให้เกิดความสะดวกในการเรียน การสอนและการวิจัย และเพื่อเป็นแหล่งกลางในการจัดหา ผลิต และให้บริการเกี่ยวกับสื่อการศึกษาประเภทต่างๆ สำหรับส่งเสริมประสิทธิภาพการสอนของอาจารย์ และการเรียนของนักศึกษา ตลอดทั้งเป็นแหล่งกลางในการจัดพิมพ์และจำหน่ายตำราเรียน ตลอดจนอุปกรณ์การศึกษาอื่น ๆ ของมหาวิทยาลัย

อาคารสำนักวิทยบริการสำหรับมหาวิทยาลัยที่มีระบบการศึกษาแบบเรียนรวม ควรที่ตั้งอยู่ที่บริเวณศูนย์กลางระหว่างอาคารเรียนคณะต่าง ๆ อาคารที่มีลักษณะและบริการประเภทเดียว

กันกับสำนักวิทยบริการของมหาวิทยาลัยขอนแก่นในสภาพปัจจุบันมีที่ตั้งที่ไม่เหมาะสม เป็นเหตุให้
มีผู้มาใช้บริการน้อยกว่าที่ควรจะเป็น จึงสมควรจัดสร้างอาคารสำนักวิทยบริการขึ้นใหม่ให้มีที่ตั้ง
อยู่บริเวณศูนย์กลางของอาคารเรียนคณะต่างๆ ของมหาวิทยาลัยขอนแก่น

ขั้นตอนและวิธีดำเนินการ

1. ศึกษาทฤษฎีและองค์ประกอบสภาพแวดล้อมกายภาพที่เป็นมาตรฐาน จากอาคาร
ที่มีลักษณะและบริการประเภทเดียวกันจากมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ทั้งต่างประเทศและในประเทศจาก
เอกสาร ศึกษางานวิจัยและอาคารที่ได้ทำการก่อสร้างแล้ว
2. ศึกษาความต้องการในตําานองค์ประกอบต่าง ๆ ของอาคารสำนักวิทยบริการจาก
นโยบายของมหาวิทยาลัยขอนแก่น โดยการศึกษาจากแผนพัฒนามหาวิทยาลัยและจากการสัมภาษณ์
ผู้บริหารที่เกี่ยวข้อง
3. ศึกษาความต้องการของผู้ใช้อาคาร เพื่อกำหนดองค์ประกอบและขนาดของบริการ
ประเภทต่าง ๆ ตลอดจนแนวทางในการกำหนดที่ตั้ง และการจัดสภาพแวดล้อมกายภาพภายนอก
และภายในที่เหมาะสมของอาคารสำนักวิทยบริการมหาวิทยาลัยขอนแก่น โดยการสัมภาษณ์เจ้า-
หน้าที่ผู้ใช้อาคาร และออกแบบสอบถามผู้ใช้บริการซึ่งประกอบด้วยนักศึกษาประมาณ 330 คน
คิดเป็นจำนวน 10% ของจำนวนนักศึกษาทั้งหมด และอาจารย์ประมาณ 125 คน คิดเป็น 25%
ของจำนวนอาจารย์ทั้งหมดของมหาวิทยาลัยขอนแก่น
4. ศึกษากระบวนการเรียนการสอนของมหาวิทยาลัยขอนแก่น อันมีส่วนในการกำหนด
ที่ตั้งที่เหมาะสม
5. จัดทำโครงการเพื่อการออกแบบอาคารสำนักวิทยบริการมหาวิทยาลัยขอนแก่น
6. วิเคราะห์และกำหนดที่ตั้งอาคารสำนักวิทยบริการมหาวิทยาลัยขอนแก่นตามโครง-
การ
7. ออกแบบอาคารสำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาทฤษฎีและองค์ประกอบ ตลอดจนการจัดสภาพแวดล้อมกายภาพภายนอก และภายในที่เหมาะสมของอาคารสำนักวิทยบริการ สำหรับมหาวิทยาลัยขอนแก่นหรือมหาวิทยาลัย ส่วนภูมิภาคทั่ว ๆ ไป ที่มีนักศึกษาพักอยู่ภายในมหาวิทยาลัยมากกว่าครึ่งหนึ่งของจำนวนนักศึกษาทั้งหมด และมีระบบการศึกษาแบบเรียนรวม
2. เพื่อศึกษาความต้องการของผู้ใช้อาคารสำนักวิทยบริการ และนโยบายของมหาวิทยาลัยขอนแก่น ความต้องการที่มีส่วนกำหนดสภาพแวดล้อมกายภาพและที่ตั้งที่เหมาะสม
3. เพื่อกำหนดที่ตั้ง และเพื่อจัดทำโครงการออกแบบทางสถาปัตยกรรมสำหรับอาคาร สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
4. เพื่อทำการออกแบบอาคารสำนักวิทยบริการ โดยแสดงแบบการจัดพื้นที่ใช้สอย พร้อมครุภัณฑ์ รูปดำน และทัศนียภาพโดยสังเขป เพื่อเป็นแนวทางในการจัดทำรายละเอียด ออกแบบก่อสร้างต่อไป

ขอบเขตและข้อจำกัดของการวิจัย

1. ข้อมูลต่าง ๆ ที่ใช้เป็นข้อมูลถึงปี 2522
2. เนื่องจากอาคารที่มีลักษณะเดียวกันกับอาคารสำนักวิทยบริการในต่างประเทศและ ในประเทศไทยยังไม่มี ผู้วิจัยจึงถือเอาตัวอย่างศึกษา เฉพาะอาคารที่มีลักษณะ เป็นห้องสมุดกลาง ของมหาวิทยาลัยทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคในประเทศและต่างประเทศที่มีคณะวิชาต่าง ๆ คล้ายกับมหาวิทยาลัยขอนแก่น เป็นตัวอย่าง เปรียบเทียบ

แนวเหตุผลทฤษฎีที่สำคัญหรือสมมุติฐาน

1. อาคารสำนักวิทยบริการสำหรับมหาวิทยาลัยส่วนภูมิภาค และเป็นมหาวิทยาลัยที่มี นักศึกษาพักอยู่ในมหาวิทยาลัยมากกว่าครึ่ง ควรมียังองค์ประกอบในด้านการบริการอย่างครบถ้วน ซึ่งในปัจจุบันมหาวิทยาลัยขอนแก่นยังขาดบริการในด้านต่าง ๆ อีกมาก เช่น งานบริการด้านโล่-

ทัศนศึกษา งานบริการด้านศูนย์หนังสือและร้านค้าจำหน่ายตำรา งานบริการรับจัดพิมพ์เอกสาร และตำราประกอบการศึกษา เป็นต้น

2. อาคารสำนักวิทยบริการสำหรับมหาวิทยาลัยที่มีระบบการศึกษาแบบเรียนรวมควรมีที่ตั้งอยู่ที่บริเวณศูนย์กลางของอาคารเรียนคณะต่างๆ อาคารที่มีลักษณะและบริการประเภทเดียวกันกับสำนักวิทยบริการของมหาวิทยาลัยขอนแก่นในสภาพปัจจุบันมีที่ตั้งที่ไม่เหมาะสม เป็นเหตุให้มีผู้มาใช้บริการน้อยกว่าที่ควรจะเป็น จึงสมควรจัดสร้างอาคารสำนักวิทยบริการขึ้นใหม่ ให้มีที่ตั้งอยู่บริเวณศูนย์กลางของอาคารเรียนคณะต่างๆ ของมหาวิทยาลัยขอนแก่น

ความสำคัญหรือประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

เพื่อเป็นแนวทางในการออกแบบอาคารสำนักวิทยบริการมหาวิทยาลัยขอนแก่น และมหาวิทยาลัยส่วนภูมิภาคที่มีระบบการเรียนการสอนและคณะวิชาต่างๆ คล้ายคลึงกับมหาวิทยาลัยขอนแก่น เพื่อให้อาคารสำนักวิทยบริการที่จะจัดสร้างขึ้นมีองค์ประกอบต่างๆ ที่สนองประโยชน์ใช้สอยอย่างแท้จริง อันเป็นการลดความสูญเสียเปล่าของงบประมาณของประเทศอีกทางหนึ่ง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย